

گرداب سنگی (خرم آباد)

پروانه قلی پور
دبیر مطالعات ناحیه ۲ خرم آباد
استان لرستان
سال تحصیلی ۱۴۰۰ - ۱۳۹۹
درس ۲۱ (اوضاع اجتماعی ایران باستان)

درسنامه، پاسخ فعالیت ها، نمونه سؤال

درس ۲۱

در ایران باستان **خانواده**، هسته اولیه جامعه را تشکیل می داد.

ازدواج در نزد ایرانیان یک **تکلیف دینی و پیمان مقدس** بود و اگر کسی عمدا ازدواج نمی کرد، گناهکار شمرده می شد. **مردان**، زمانی می توانستند مقام و منصبی بگیرند که **همسر** داشته باشند.

نقش **پدر** در ایران باستان، به عنوان سرپرست خانواده:

۱. اجرای مراسم مذهبی ۲. حفظ امنیت خانواده

ازدواج معمولاً **خویشاوندی و درون گروهی** بود؛ یعنی اغلب سعی می کردند با افرادی از **دودمان** خود ازدواج کنند تا با آن ها **همخون** باشند و **خصوصیات** آن دودمان را **حفظ** کنند.

ایرانیان باستان برای اولاد پسر ارزش خاصی قائل بودند.

در ایران باستان، خانواده‌ها بیشتر مواد مورد نیاز خود چون خوراک و پوشاک و ابزار را خودشان در خانه تولید می‌کردند. **زنان به نخ‌ریسی، پارچه‌بافی، قالی‌بافی و مشارکت در کشاورزی** می‌پرداختند.

خانواده‌ها در ایران باستان به
اعضای خود، اصول و ارزش‌های
اخلاقی چون:
راستگویی،
امانت‌داری،
میهن‌دوستی و
وفای به عهد و پیمان
را آموزش می‌دادند.

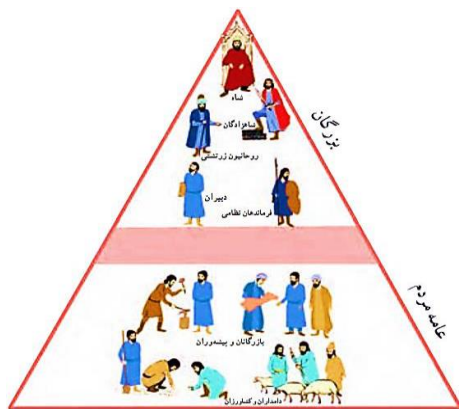
در دوره **ساسانیان**، شهرهای
زیادی بنا شد و جمعیت
شهری **افزایش** یافت.

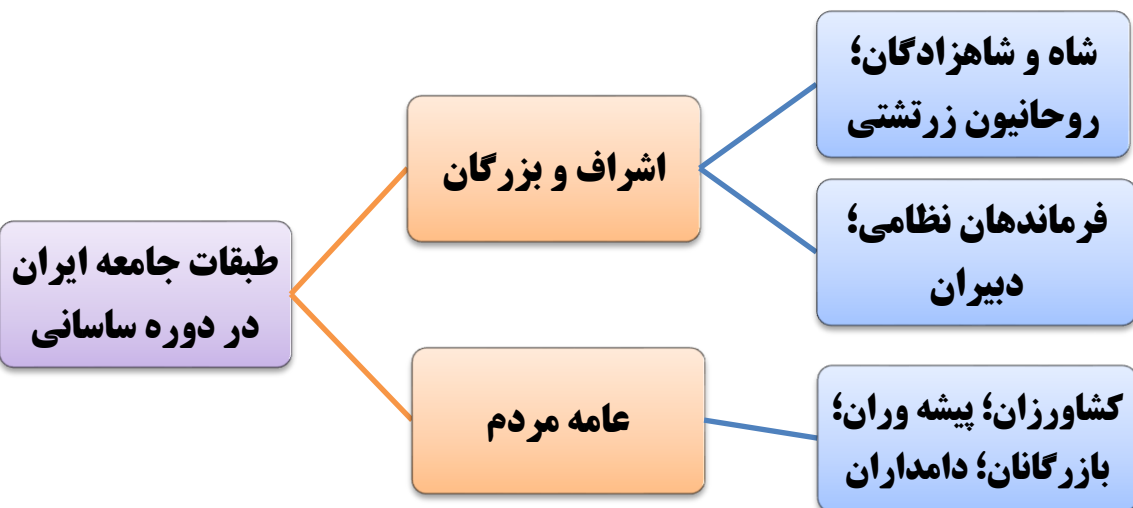
در ایران باستان، بیشتر مردم در **روستاها** ساکن بودند و **کشاورزان** بیشترین جمعیت آن زمان را تشکیل می‌دادند. **شهرها** بیشتر محل زندگی **شاهان و مأموران حکومت** بود. با افزایش شهرها **صنعتگران، بازرگانان و پیشه‌وران** در شهرها زندگی می‌کردند.

فابری اجتماعی:

با تشکیل امپراتوری های بزرگ و تمرکز قدرت و ثروت در دست شاهان و شاهزادگان و سایر مقام های حکومتی، به تدریج اختلاف طبقاتی در جامعه به وجود آمد و طبقات اجتماعی امتیازات و حقوق متفاوتی به دست آوردند.

اختلافات
طبقاتی در
دوره ساسانیان
به اوج رسید.

امتیازات طبقه اشراف یا بزرگان

۱. زمین و ثروت فراوانی داشتند؛
۲. مالیات پرداخت نمی کردند؛
۳. از حق تحصیل و آموزش برخوردار بودند؛
۴. خود را صاحب جان و مال مردم می دانستند.

در ایران باستان بیشتر جمعیت کشور را **کشاورزان** تشکیل می دادند؛
اما از بسیاری از حقوق اجتماعی **محروم** بودند.

عامه مردم

شرایط **تحصیل** برای عامه مردم دشوار بود؛ **مالیات** زیادی پرداخت می کردند؛ در جنگ ها، سپاه **پیاده نظام** را تشکیل می دادند.

موبدان **زرتشتی** جزء طبقه
بزرگان بودند و از اختلاف
طبقاتی حمایت می کردند.

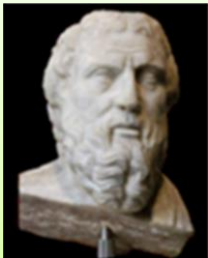

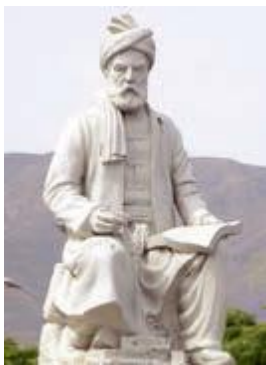
در جامعه طبقاتی، رفتن از طبقه ای به طبقه دیگر بسیار **سخت** و تقریباً **ناممکن** بود، افراد از طبقه محروم نمی توانستند با بزرگان ازدواج کنند، لباس و مسکن طبقات نیز متفاوت بود.

در شهرها **پیشه وران و کشاورزان** نمی توانستند در محله خاص **بزرگان** سکونت کنند و به ناچار در **حومه شهرها** ساکن می شدند.

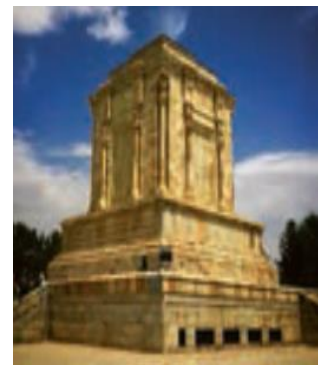
در دوره **ساسانی** طبقات مختلف حتی **آتشکده های** جداگانه ای داشتند. در چنین شرایطی: مردم سخت کوش و حق طلب ایران، از دین **اسلام** استقبال کردند و مسلمان شدند. در دین اسلام انسان ها در برابر خدا با هم برابرند و تنها کسانی که درستکار هستند و تقوای بیشتری دارند، نزد خدا گرامی تر هستند.

هردوت "Herodotus" می گوید: ایرانی ها وقتی در کوچه به می رسیدند روبروسی می کردند و اگر با یکدیگر تفاوت طبقاتی داشتند، افراد عامی می بایستی در برابر اشراف و بزرگان زانو می زدند.

شاهنامه فردوسی یکی از منابعی است که مورخان برای پی بردن به اوضاع واحوال مردم دوره **ایران باستان**، از آن استفاده می کنند.

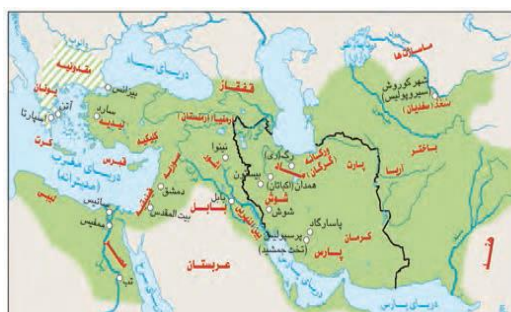
پاسخ فعالیت ها

۱. چند شباهت خانواده‌ امروزی را با خانواده ایران باستان پیدا و بیان کنید.

شباهت: اهمیت داشتن ازدواج و تشکیل خانواده، سرپرست بودن پدر، یادگیری برخی مهارت ها و امور مختلف از پدر و مادر.

تفاوت: تمایل به ازدواج با افراد همخون، تهیه بیشتر وسایل و کالاهای مورد نیاز در خانواده که امروزه چنین مواردی به ندرت وجود دارد.

۲. کاربرگه شماره (۱۹) شهرهای ایران باستان را کامل کنید.

توجه به نقشه صفحه ۱۲۶ و ۱۲۷ کتاب درسی نام شهرهای دوره هخامنشی و دوره ساسانی را در قلمرو ایران کنونی را بنویسید.

الف) نام شهرهای دوره هخامنشی: اکباتان (همدان)، پاسارگاد، پرسپولیس، ری، گرگان، بیستون.

ب) نام شهرهای دوره ساسانی: قزوین، نهاوند، کرمانشاه، یزد، اهواز، شوش، کرمان، همدان.

ج) از مقایسه دو جدول بالا چه می فهمید؟ تعداد شهرها در دوره ساسانیان افزایش یافته است.

د) چند شهر از دوره ایران باستان نام ببرید که در ایران امروز با همان نام قبلی یا نام دیگر وجود دارند. رگ (ری)، همدان، کرمانشاه، نهاوند، شوش، اهواز و ...

۳. با کمک معلم اشعار بالا را بخوانید و بگویید:

الف) کفشگر چه تقاضایی از شاه داشت؟ تحصیل و باسواد شدن فرزندش.

ب) شاه در پاسخ چه گفت؟ درخواست کفشگر را نپذیرفت و گفت اگر فرزند کفشگر باسواد شود آن گاه می خواهد مانند ما بر تخت سلطنت بنشیند.

ج) از خواندن این حکایت به چه نکاتی در زندگی اجتماعی دوره ایران باستان پی می برید؟ وجود نظام طبقاتی در بین مردم و نداشتن حق تحصیل برای بعضی طبقات اجتماعی مردم.

۴. از نظر دین اسلام مردم برای باسواد شدن و تحصیل از چه حقوقی برخوردارند؟ همه افراد چه زن و چه مرد حق تحصیل و شکوفایی استعداد خود را دارند.

ب) حق برخورداری از سواد و تحصیل در ایران اسلامی را با دوران باستان مقایسه کنید. امروزه برخلاف گذشته همه مردم از هر قشر و طبقه ای حق تحصیل و باسواد شدن را دارند و می توانند با توجه به استعداد و علاقه به جایگاه های علمی برسند، ولی در ایران باستان حق تحصیل مختص به اشراف و بزرگان بود.

نمونه سؤال

در جاهای خالی کلمات مناسب قرار دهید.

۱. در ایران باستان در دوره **ساسانیان** شهرنشینی رونق بیشتری داشت.
۲. در ایران باستان **خانواده**، هسته اولیه جامعه را تشکیل می داد.
۳. بی عدالتی و اختلافات طبقاتی در دوره **ساسانیان** به اوج رسید.
۴. در دوره ایران باستان، اغلب مردم در **روستا** زندگی می کردند.
۵. یکی از منابع ارزشمند برای شناخت اوضاع ایران باستان کتاب **شاهنامه فردوسی** است.

درست و یا نادرست بودن عبارت های زیر را مشخص کنید.

۶. در ایران باستان، خانواده ها مرکز تربیت و آموزش بودند. **درست**
۷. در جامعه طبقاتی، رفتن از طبقه ای به طبقه دیگر بسیار ساده و آسان بود. **نادرست**
۸. در ایران باستان، اجرای مراسم مذهبی در خانواده به عهده پدر بود. **درست**
۹. در دوره ساسانی، موبدان زرتشتی جزء طبقه عامه مردم بودند. **نادرست**
۱۰. در دوره ساسانی طبقات مختلف آتشکده های جداگانه ای داشتند. **درست**

به سوالات زیر پاسخ کامل دهید.

۱۱. در ایران باستان افراد معمولاً با چه کسانی ازدواج می کردند؟ ازدواج معمولاً خویشاوندی و درون گروهی بود؛ یعنی اغلب سعی می کردند با افرادی از دودمان خود ازدواج کنند تا با آن ها هم خون باشند و خصوصیات آن دودمان را حفظ کنند.

۱۲. در ایران باستان خانواده چه جایگاهی داشت؟ خانواده، هسته اولیه جامعه را تشکیل می داد. ازدواج در نزد ایرانیان یک تکلیف دینی و پیمان مقدس بود و اگر کسی عمداً از ازدواج سرباز می زد، گناهکار شمرده می شد و مردان زمانی می توانستند مقام و منصبی بگیرند که همسر داشته باشند.

۱۳. آیا برای ایرانیان باستان جنسیت فرزند اهمیت داشت؟ ایرانیان باستان برای اولاد پسر ارزش خاصی قائل بودند و این موضوع به خصوص برای شاهان و درباریان که سلطنت موروثی داشتند، اهمیت زیادی داشت.

۱۴. در ایران باستان پدر چه نقشی در خانواده داشت؟ پدر به عنوان سرپرست خانواده، وظیفه اجرای مراسم مذهبی و حفظ امنیت خانواده را برعهده داشت.

۱۵. در ایران باستان خانواده ها مواد مورد نیاز خود را چگونه تأمین می کردند؟ بیشتر مواد مورد نیاز خود چون خوراک و پوشاک و ابزار را خودشان در خانه تولید و نیازهای خود را تأمین می کردند، زنان در کنار مردان به نخ ریزی، پارچه بافی، قالی بافی و مشارکت در کشاورزی می پرداختند.

۱۶. از چه دوره ای تعداد شهرها زیاد شدند و جمعیت شهرنشین افزایش یافت؟ از دوره ساسانیان.

۱۷. در دوره ساسانیان علاوه بر شاه، چه کسانی در شهرها زندگی می کردند؟ مأموران حکومتی، صنعتگران، بازرگانان و پیشه وران.

۱۸. اختلافات طبقاتی چگونه در جامعه ایران باستان به وجود آمد؟ با تشکیل امپراتوری های بزرگ و تمرکز قدرت و ثروت در دست شاهان و شاهزادگان و سایر مقام های حکومتی به تدریج اختلاف طبقاتی در جامعه به وجود آمد و طبقات اجتماعی امتیازات و حقوق متفاوتی به دست آوردند.

۱۹. در دوره ساسانیان اشراف و بزرگان از چه حقوق و امتیازاتی برخوردار بودند؟ اشراف و بزرگان از حقوق و امتیازات زیادی برخوردار بودند، آن ها زمین ها و ثروت های فراوان داشتند اما از پرداختن مالیات سرانه معاف بودند، از حق تحصیل و آموزش برخوردار بودند و خود را صاحب جان و مال مردم می دانستند.

۲۰. در دوره ساسانیان مردم به چند طبقه تقسیم شده بودند؟ دو دسته **اشراف و بزرگان:** شاه و شاهزادگان، روحانیون زرتشتی (موبدان)، فرماندهان نظامی و دبیران. **عامه مردم:** پیشه وران، بازرگانان و کشاورزان.

۲۱. از ویژگی های جامعه طبقاتی ۳ مورد را بیان کنید؟ در جامعه طبقاتی، رفتن از طبقه ای به طبقه دیگر بسیار سخت و تقریباً ناممکن بود، افراد از طبقه محروم نمی توانستند با بزرگان ازدواج کنند، لباس و مسکن طبقات نیز متفاوت بود.

۲۲. در دوره ساسانی موبدان زرتشتی چه موقعیتی داشتند؟ در این دوره، موبدان زرتشتی که خود جزء طبقه بزرگان بودند از اختلاف طبقاتی حمایت می کردند و در دستگاه حکومتی نفوذ زیادی داشتند.

۲۳. کشاورزان در دوره ساسانی چه وضعیتی داشتند؟ کشاورزان اکثریت جامعه را تشکیل می دادند و فعالیت اقتصادی مهم بر دوش آن ها بود، از بسیاری از حقوق اجتماعی محروم بودند، آن ها و فرزندان شان حق تحصیل نداشتند، بار سنگین مالیات بر دوش آن ها بود و در جنگ ها، سپاه پیاده نظام را تشکیل می دادند، اگر کسی از جنگ فرار می کرد به شدت مجازات می شد.

۲۴. چرا مردم ایران در دوره ساسانی از دین اسلام استقبال کردند و مسلمان شدند؟ زیرا در دین اسلام، انسان ها در برابر خدا با هم برابرند و تنها کسانی که درستکار هستند و تقوای بیشتری دارند، نزد خدا گرامی تر هستند.

گزینه صحیح را انتخاب کنید.

۲۵. اختلافات طبقاتی جامعه در کدام دوره ایران باستان بیشتر دیده می شود؟

الف) هخامنشیان **ب) ساسانیان** ج) اشکانیان د) مادها

۲۶. در دوره ساسانیان کدام گروه اکثریت جامعه را تشکیل می داد؟

الف) **کشاورزان** ب) صنعت گران ج) بازرگانان د) پیشه وران

۲۷. در ایران باستان کدام یک از موارد زیر از طبقه بزرگان محسوب نمی شدند؟

الف) فرماندهان نظامی ب) دبیران ج) موبدان **د) بازرگانان**

۲۸. برای شناخت اوضاع مردم دوره باستان، کدام یک از منابع زیر مورد استفاده قرار می گیرد؟

الف) اشعار حافظ ب) اوستا ج) **شاهنامه** د) بوستان سعدی

۲۹. در ایران باستان بیشترین حجم مالیات را چه کسانی پرداخت می کردند؟

الف) موبدان ب) بزرگان و اشراف ج) دیران د) کشاورزان

۳۰. چه کسانی در دوره باستان، از اختلاف طبقاتی حمایت می کردند؟

الف) موبدان زرتشتی ب) شاهزادگان ج) فرماندهان نظامی د) بازرگانان

۳۱. کدام یک از امتیازات زیر به کشاورزان تعلق نداشت؟

الف) خود و فرزندان خود حق تحصیل نداشتند. ب) در جنگ ها در سپاه ، سواره نظام بودند.

ج) بار سنگین مالیات بر دوش آن ها بود. د) فعالیت های اقتصادی بر عهده آن ها بود.

کسی که عزم راسخ دارد، جهان را مطابق میل خود تغییر می دهد.

مانا باشید. پروانه قلی پور